

Голові разової спеціалізованої
вченої ради з розгляду та
захисту дисертації на здобуття
ступеня доктора філософії
Міжрегіональної Академії
управління персоналом,
Овчаренку Р.В.

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента доктора економічних наук професора **Данія Олександра
Івановича** на дисертацію **Лобик Олесе Орестівни** на тему:
«Фінансово-економічний механізм публічного управління розвитком
потенціалу територіальних громад в сучасній Україні», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 – Публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертаційної роботи. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, визначають актуальність дослідження фінансово-економічних механізмів публічного управління у розвитку територіальних громад. Децентралізація, започаткована у 2014 році, забезпечила формування нової архітектоники публічної влади, у центрі якої опинилися громади як ключові суб'єкти місцевого розвитку. Повномасштабна військова агресія російської федерації спричинила безпрецедентні виклики для фінансової спроможності та потенціалу місцевого самоврядування. Це зумовлює потребу в пошуку науково обґрунтованих підходів до підвищення ефективності публічного управління розвитком потенціалу територіальних громад, які стають одним з основних елементів забезпечення післявоєнного відновлення та модернізації економіки.

В умовах воєнного стану громади зазнають масштабних руйнувань інфраструктури, втрати населення, зниження податкової бази та обмеження доступу до традиційних джерел фінансування. Одночасно від них вимагається реалізація нових завдань – підтримка внутрішньо переміщених осіб, створення безпечного середовища, відновлення базових послуг та інтеграція у європейський простір управлінських практик. Така багатоплановість завдань актуалізує необхідність розробки ефективних механізмів публічного

управління розвитком потенціалу територіальних громад, що мають забезпечувати не лише фінансування інфраструктурних проєктів, а й досягнення довгострокових соціально-економічних результатів.

Важливою складовою проблематики є інтеграція українських територіальних громад у систему європейських принципів управління розвитком. Європейський зелений курс, концепція справедливого переходу, підходи до багаторівневого врядування та стратегічного планування мають бути адаптовані до українських реалій. Це означає, що інституційне середовище місцевого самоврядування повинно не лише відповідати базовим вимогам національного законодавства (Бюджетний кодекс України, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон «Про засади державної регіональної політики»), а й враховувати міжнародні стандарти, що відкриває доступ до зовнішніх джерел фінансування.

Наукова новизна дослідження полягає у необхідності осмислення фінансово-економічного механізму публічного управління розвитком потенціалу територіальних громад як комплексної системи, що інтегрує інституційні, організаційні, фінансові та інвестиційні інструменти. Йдеться не лише про розподіл ресурсів, а про створення умов для підвищення конкурентоспроможності громад, формування середовища довіри та залучення інвестицій.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Лобик Олеси Орестівни є важливим не тільки у теоретичному вимірі, але й у прикладному аспекті – воно має безпосереднє значення для розробки ефективної політики відновлення та модернізації України, посилення фінансової стійкості місцевого самоврядування та інтеграції у європейський простір. Саме тому актуальність теми дисертаційної роботи не викликає сумніву і відповідає нагальним потребам держави та суспільства в умовах сучасних викликів. Відтак, обрана дисертанткою тема є актуальною, має наукову і практичну цінність і відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та галузі знань 28 – «Публічне управління та адміністрування».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, тези, обґрунтування, висновки та рекомендації, що сформовані авторкою характеризуються достовірністю, чіткістю та науковою переконливістю. Мета та завдання дисертаційного дослідження логічно структуровані, послідовно розглянуті авторкою і, на нашу думку, досягнуті в результаті здійсненого дослідження.

Розкриття основних положень, що визначені завданнями дисертаційного дослідження, здійснене на фундаментальних засадах – розроблено систему підходів і комплекс філософських, загальнонаукових і спеціальнонаукових методів.

Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичних засад і практичних підходів до управління процесом формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах сучасної України, що передбачає створення ефективної системи публічного управління, спрямованої на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональне використання, стимулювання економічної активності, розвиток інституційної спроможності місцевого самоврядування та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку громад.

Задекларована мета гармонійно поєднується з окресленим предметом дослідження і є невід’ємною складовою перспективного розвитку системи публічного управління. Відповідно, формулювання мети, чітке визначення завдань, логіка і структурованість підходів до написання дисертаційної роботи дали змогу авторці повністю розкрити проблематику. Отримані теоретичні та практичні висновки є результатом наукового пошуку відповідно до поставленої мети і завдань.

Опрацювання авторкою у дисертаційній роботі теорій місцевого самоврядування має надзвичайно важливе значення для розкриття ролі територіальних громад у розвитку держави. Аналіз класичних та сучасних концепцій дозволяє показати, що громади є не лише базовою інституцією демократії, а й активним учасником соціально-економічних трансформацій.

Залучення теоретичних підходів допомагає глибше осмислити функції місцевого самоврядування у процесах децентралізації, формуванні фінансової спроможності та управлінні потенціалом громад. У сучасних умовах війни та відбудови теорії місцевого самоврядування дають методологічний інструментарій для оцінки того, як громади забезпечують стійкість держави «знизу вгору». Це формує цілісне розуміння територіальних громад як ключових суб'єктів національного розвитку, інтегрованих у багаторівневу систему врядування. У такий спосіб наукове осмислення місцевого самоврядування стає основою для практичних рішень щодо підвищення ефективності управління та зміцнення державності України.

В цілому, обґрунтованість наукових результатів, які висвітлила дисертантка у своєму дослідженні, в своїй основі має переконливу аргументацію та висновки, що сформовані внаслідок логічного викладу матеріалу та єдності розділів роботи. Висновки, що зроблені у роботі, вказують на досягнення визначеної мети і завдань. Обсяг дисертаційного дослідження Лобик Олесі Орестівни відповідає встановленим вимогам. Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації достатньо обґрунтовані у роботі.

Дисертаційне дослідження Лобик Олесі Орестівни характеризується належним рівнем наукової новизни і полягає у комплексному науковому дослідженні теоретичних та практичних проблем публічного управління розвитком потенціалу територіальних громад. Як результат, сформульовано низку наукових положень і висновків, які мають практичну і теоретичну цінність, зокрема:

вперше:

- запропоновано концепцію формування та впровадження бюджетної політики розвитку територій, яка ґрунтується на взаємопов'язаності державної бюджетної політики, фінансової стратегії регіонального розвитку та бюджетного планування територіальних громад, використання принципу взаємодії держави та місцевого самоврядування на основі консенсусу, а також інтеграцію системного, інституційного, синергетичного, поведінкового, міждисциплінарного та програмно-цільових підходів. Реалізація цієї концепції

сприятиме зміцненню фінансово-економічного потенціалу територій та забезпечить ефективне відновлення місцевої економіки у повоєнний період.

удосконалено:

- концептуальну модель управління фінансовим потенціалом територіальної громади, яка передбачає ефективне використання наявних фінансових ресурсів, залучення нових джерел фінансування та раціональне управління витратами територіальних громад в умовах повоєнної відбудови в країні та обмеженості ендегенних ресурсів для розвитку територій;

- тлумачення сутності поняття «територіальна громада» з позиції цілеспрямованої діяльності держави в особі органів державної влади та місцевого самоврядування в частині забезпечення безпеки населення в вигляді безпечних умов у закладах громади та гуманітарної підтримки, з координуванням дій з державними органами та міжнародними партнерами. На відміну від існуючих, таке бачення враховує безпекову складову в питанні визначення поняття територіальної громади;

- напрями удосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом територіальних громад у післявоєнний період, які сприятимуть: зміцненню фінансової спроможності громад, мобілізації інвестиційних ресурсів, відновленню критичної інфраструктури та економічного потенціалу, підвищенню ефективності управління місцевими фінансами, забезпеченню соціально-економічної стабільності. Реалізація цих напрямів дозволить забезпечити стійкий розвиток територіальних громад у післявоєнний період, підвищити їхню економічну ефективність та фінансову незалежність, а також сприяти загальному відновленню країни;

- систематизацію ознак територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування шляхом введення психологічної та безпекової ознак, що дозволить повніше визначити особливості територіальної громади в сучасних умовах господарювання як центру захисту громадян від зовнішніх чинників та викликів спричинених військовими чи природними загрозами;

набули подальшого розвитку:

- вектори змін системи делегування повноважень територіальним громадам в умовах адміністративно-територіальної реформи та воєнного стану за рахунок перерозподілу компетенцій між рівнями влади, з урахуванням безпекових, соціально-економічних та гуманітарних чинників;

- удосконалення механізму справляння та розподілу податку на доходи фізичних осіб з метою нарощення податкового потенціалу територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності;

- організаційно-фінансові засади функціонування міської агломерації як важливого інструменту реалізації фінансово-економічного потенціалу територіальних громад. Це передбачає визначення ключових видаткових повноважень та ендогенних джерел формування бюджету агломерації, що забезпечить її ефективне функціонування як надмуніципального органу управління. Запропонований підхід сприятиме активізації фінансово-економічного зростання територій та підвищенню їх фінансової спроможності.

Структура дисертації Лобик Олесі Орестівни не викликає заперечень, вона цілком пов'язана із метою і завданнями, що поставила перед собою авторка, специфікою дослідження предмета і об'єкта.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації засвідчується їх апробацією у відкритому друці, обговореннями на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність положень дисертації також забезпечена обраним методологічним інструментарієм, широким спектром історіографічної основи роботи, коректністю поставлених завдань, кількістю та якістю емпіричної бази дослідження, неупередженістю одержаних результатів, що підтверджує наукову обґрунтованість репрезентованих висновків.

Структура дисертації Лобик О.О. не викликає заперечень, вона цілком пов'язана з метою і тими завданнями, які поставила перед собою здобувачка та специфікою дослідження предмета і об'єкта. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Зауваження та рекомендації до дисертації. В цілому теоретичні положення дисертації Лобик Олесі Орестівни мають позитивні характеристики – актуальність, наукову новизну, практичну значущість, методологічну обґрунтованість та наукову цінність. Однак, слід акцентувати на окремих дискусійних положеннях, що потребують додаткової аргументації авторки, зокрема:

1. У розділі 2 (пункти 2.2 та 2.3) дисертації проведено ґрунтовний аналіз динаміки доходів і видатків місцевих бюджетів. Проте варто зауважити, що такий підхід не повністю відображає специфіку розвитку саме територіальних громад. Місцеві бюджети в Україні включають не лише бюджети територіальних громад, а й обласні та районні бюджети, які мають власні особливості формування та використання фінансових ресурсів. Тому співставлення лише зведених показників доходів і видатків може частково «розмивати» розуміння реальної фінансової спроможності громад. В цьому контексті акцентуємо на дискусійному питанні: хоча загальні тенденції розвитку та фінансової спроможності територіальних громад в сучасних умовах з аналізу формування і виконання місцевих бюджетів можна отримати, чи не варто було б у дослідженні застосувати окремий аналіз бюджетів саме територіальних громад (у відриві від обласних і районних), щоб чіткіше відобразити їхню фінансову автономію та інституційну роль у системі публічних фінансів?

2. У дисертаційній роботі (табл. 1.2, с. 31) як одну з додаткових характеристик територіальної громади авторка виділяє безпекову складову. Це є цікавим і важливим кроком у контексті воєнного стану та зростання ролі громад у забезпеченні стійкості. Водночас така позиція викликає дискусію, оскільки в науковій літературі традиційно домінують економічні, соціальні, культурні та інституційні характеристики, тоді як безпекова складова розглядається переважно на рівні держави чи регіону. Відповідно актуальним є питання, чи є доцільним інституційне закріплення «безпекової характеристики» громади як її невід’ємної ознаки, чи все ж таки варто трактувати безпеку як

зовнішній фактор, що впливає на розвиток громади? Наскільки такий підхід відповідає міжнародним практикам локального врядування?

3. При формулюванні положень наукової новизни зазначається, що набули подальшого розвитку пропозиції щодо удосконалення механізму справляння та розподілу податку на доходи фізичних осіб з метою нарощення податкового потенціалу територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності. Виникають застереження. У роботі слід показати не тільки що змінювати, доповнювати, але і як та які наслідки матимуть нововведення, зокрема, в умовах війни.

Проте, висловлені зауваження не знижують достовірності наукових здобутків, висновків і практичних рекомендацій, що містяться в рецензованій дисертації, яка виноситься на захист.

Загальний висновок. Пропозиції і зауваження, що висловлені, не впливають на високий теоретичний рівень і практичну цінність наукового дослідження Лобик Олесі Орестівни, лише вказують на наукову зрілість роботи та її особливу вагомість у розвитку системи публічного управління в Україні.

Рецензована дисертаційна робота Лобик Олесі Орестівни на тему: «Фінансово-економічний механізм публічного управління розвитком потенціалу територіальних громад в сучасній Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 283 від 03. 04. 2019 р. та № 502 від 109. 05. 2023 р.), Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31. 05. 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21. 02. 2022 р. та № 502 від 19. 05. 2023 р.), є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для публічного управління та адміністрування. Її авторка – Лобик Олеся Орестівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

завідувач кафедри економіки бізнесу,
Навчально-наукового інституту управління,
економіки та бізнесу,

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом», д.е.н., професор



Дацій О.І.